

№ 04 (597)
Студзень 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Асоба ў краязнаўстве: падзвіжнік
Генадзь Каханойскі –**
стар. 3

☞ **Знакавае месца: Полацк –
легенда і сімвал –**
стар. 4

☞ **Беларусы ў свеце: на Шостым
кантынэнце –**
стар. 6-7

31 студзеня – Апанасся

Казалі: калі на Апанаса бывае мяцеліца –
чакаецца працяглая вясна

На фота Сяргея ПАНІЗЬНІКА: 1970-я гады, зіма на Прыдзвінні

Адноім Будслаўскую святыню разам!

Нагадаем нашым чытачам, што летась Беларускі фонд культуры распачаў акцыю па зборы сродкаў на рэстаўрацыю Будслаўскага касцёла бернардынцаў. Дапамогі патрабуюць алтар XVII ст. у капліцы Святой Варвары, арыгінальны арган XVIII ст. і фрэскі Казіміра Анташэўскага. Таксама ў планах стварэнне адпаведнай інфраструктуры і умоваў побыту для пілігрымаў і экскурсійных групаў. Гэтую ініцыятыву Беларускі фонд культуры ажыццявіў сумесна з Беларускім камітэтам Міжнароднай Рады па помніках і мясцінах (ІКАМОС). Сёлета акцыя працягнецца.

Падаем рэквізіты для ахвяраванняў у беларускіх рублях:

№ 3135741330025 в ЦБУ № 539 г. Мінска ОАО «Белінвестбанк», код 739, Мінск, ул. Коллекторная, 11, БИК 153100739, УНП 100081886, ОКПО 37449864; с пометкой «На реставрацию Будславского костёла»; тел. бухг. (+375 017) 283 28 24.

Назвы арганізацыяў і імёны ахвярадаўцаў будуць не толькі ўвекавечаныя ў Будслаўскім касцёле, але і надрукаваныя ў «Краязнаўчай газеце».

Пра ваколіцы Будслава чытайце на стар. 2 і 5

На тым тыдні...

✓ 20 студзеня адкрылася выстаўка жывапісу, графікі і скульптуры «Час магнатаў» выкладчыкаў і навучэнцаў мінскай гімназіі-каледжа мастацтваў імя І.В. Ахрэмчыка. Выстаўку арганізавалі Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі і мастацкая галерэя «Універсітэт культуры».

Станіслаў Кішка
(скульптар Іван Арцімовіч)

Экспазіцыя прысвечаная Зала-тому веку – яго гісторыка-культурнай спадчыне і выдатным асобам. Мэтай правядзення выставачнага праекта з'яўляецца творчае асэнсаванне і папулярызацыя аднаго з самых важных гістарычных перыядаў Беларусі – XV – XVIII стст.

✓ 21 студзеня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася ўрачыстая цырымонія падвядзення вынікаў конкурсу творчых працаў «...І, здавалася, жывое нешта йшло ад гэтых струн...», прымеркаванага да 90-годдзя паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка».

Мэтай конкурсу стала выхаванне любові і цікавасці дзяцей і дарослых да беларускай літаратуры і культуры, папулярызацыя творчасці Якуба Коласа, выяўленне, падтрымка і заахвочванне таленавітых дзяцей.

Аб выніках конкурсу чытайце ў наступных нумарах.

✓ 21 студзеня ў галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі Анатоля Бутэвіча «Таямніцы Крэўскага замка: Падарожжа па нашай гісторыі з Вітаўтам Вялікім».

Амаль 700-гадовы Крэўскі замак, які знаходзіцца ў Смаргонскім раёне, вядомы ў гісторыі найперш тым, што тут вялікі князь літоўскі Ягайла 14 жніўня 1385 г. падпісаў пагадненне з Каралеўствам Польскім, якое назвалі Крэўскай уніяй. Кніга стала працягам «замкавай» серыі, у якой ужо распавядалася пра Мірскі і Нясвіжскі замкі. Цяпер аўтар рыхтуе матэрыял для новай кнігі – «Таямніцы Гальшанскага замка».

Падрабязней чытайце на стар. 2

✓ 23 і 24 студзеня ў аграгарадку «Зарачаны» Пухавіцкага раёна Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры праводзіла трэнінг для журналістаў аб спецыфіцы асвятлення ў прэсе праблемаў аховы гісторыка-культурнай спадчыны. Пад час яго былі разгледжаны пытанні ненавуковай рэстаўрацыі і сацыяльнага ўспрыняцця гісторыка-культурнай спадчыны, вайсковага пошуку і ўвекавечвання памяці ахвяраў войнаў, ішла гаворка пра гісторыка-культурную спадчыну і турызм, помнікі археалогіі, іх ахову і інтэрпрэтацыю ды інш. Тэмы асвятлялі старшыня БДТАПГК Антон Астаповіч, кіраўнік праектнага бюро Беларускага камітэта ІКАМОС Ігар Раханскі, загадчык аддзела аховы помнікаў упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Наталля Хвір, археолаг Мікола Плавінскі, дырэктар ТАА «Куфарак падарожжаў» Юрый Меляшкewіч ды іншыя.

✓ 26 студзеня ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбылася прэзентацыя навуковай працы Ганны Кісліцкай «Культурны градыент: ідэі, маніфесты, кірункі беларускай літаратуры на мяжы XX – XXI стагоддзяў». Прадметам дыскусіі стала беларуская літаратура, якой мы яе не ведаем, якую не вывучалі.

Пісьменнік Бутэвіч і пошукі таямніцаў гісторыі

Поўная зала галерэі «Лабірынт» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі перад пачаткам прэзентацыі кнігі Анатоля Бутэвіча «Таямніцы Крэўскага замка» ўжо сведчыла аб зацікаўленасці аўдыторыі і тэмай, і самім аўтарам. Спрыяла, відаць, гэтаму вядомасць Анатоля Іванавіча не толькі сярод творчай інтэлігенцыі, але і сярод шырокага кола чытачоў.

Як потым зазначыў адзін з выступоўцаў Кастусь Цвірка, феномен А. Бутэвіча ў тым, што, прайшоўшы шлях чыноўніцтва (камсамол, партыйная праца, міністр культуры і друку, дыпламат у рангу Пасла), ён па закліку беларускай душы стаў глыбока нацыянальным пісьменнікам.

Шлях гэты ад дзіцячай серыі «Сем цудаў Беларусі» да гістарычнага рамана на працягу апошніх дзесяці гадоў высьвятліў асноўны напрамак у творчай дзейнасці А. Бутэвіча. Ён, гэты напрамак, у асэнсаванні многіх таемных гістарычных фактаў, інтэрпрэтацыі іх у сведе ранейшых і самых новых даследаванняў, выкладанне свайго разумення гэтых фактаў, падзеяў, а разам з тым гістарычных перыядаў, эпох.

Сам жа А. Бутэвіч у час прэзентацыі, адказваючы на шматлікія пытанні, падкрэсліваў, што ён не гісторык, ён не так многа працаваў у архівах, ды і не ставіў перад сабою мэты пошуку новых гістарычных фактаў, дакументаў. Дастаткова таго, што ўжо назапашана прафесіяналамі, навукоўцамі Беларусі і нашымі суседзямі, з якімі на працягу многіх гадоў мы жылі ў адной дзяржаве. Метад параўнання розных крыніцаў, іх узаемадапаўнення, асабістага пранікнення ў глыбіню сэнсавага значэння, што адпавядае той ці іншай эпосе, даў А. Бутэвічу шанец на стварэнне цікавых кніг, пры-

свечаных таямніцам замкаў у Міры, Нясвіжы, Крэве.

Багаты ілюстрацыйны матэрыял, які сам аўтар, мастак Уладзімір Шолк і выдавецкі дом «Звязда» ўводзяць у кнігі Бутэвіча і, у прыватнасці, у «Таямніцы Крэўскага замка», дапамагае чытачу адчуць гістарычнасць гунту напісанага, а часам выводзіць на пошукі новых таямніцаў у гісторыі краіны, ці, як прыклад, на вывучэнне дынастычных шлюбавых беларускіх валадароў па ўсёй Еўропе, і нават за яе межамі.

Што да прэзентацыі, то імгнэнце ёй дадаў сам Анатоль Іванавіч – свайё дасведчанасцю

гісторыка (не памыляюся, хоць ён і супраць таго, каб так называцца), красамоўнасцю (чаму ж не, калі сам ён літаратар і журналіст), нацыянальна абгрунтаванай пазіцыяй (такім і павінен быць свядомы грамадзянін нашай краіны). Як зазначыла адна з удзельніцаў прэзентацыі, імпрэза перайшла межы знаёмства толькі з кнігай «Таямніцы Крэўскага замка», ператварылася, дзякуючы А. Бутэвічу і выступоўцам, ансамблю старажытнай музыкі «Брэвіс», у велічны (бо гучаў па-беларуску) гімн Айчыне, народу, спадчыне.

Уладзімір ПЛЕП

Ансамбль старадаўняй музыкі «Брэвіс»

Сябры пастаўскай раённай арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны і мясцовыя краязнаўцы 17 жніўня здзейснілі аўтавандроўку па ўсходняй частцы Мядзельскага раёна. Шлях пралягаў пераважна праз невялічкія вёсачкі ад Паставаў да Будслава.

У Нагаўках адразу кінуўся на вочы будынак былой крамы з шылдай «Магазін», што зарос кустоўям і травой. У самой вёсцы дагледжаныя сядзібы суседнічаюць з хатамі, у якіх колькі гадоў ужо, напэўна, ніхто не жыве, і яны патанаюць у «моры» травы.

Прамінуўшы за вёскай вялікае кукурузнае поле і пераехаўшы мост праз абмялелую рачулку Лаўрыху, якая ў адрозненне ад большасці вадатокаў Мядзельшчыны нясе ваду не ў Вілію, а ў Дзісну, патрапілі ў Слабодку. Перад паселішчам – указальнік «Рамашкі». Гэта сумны прыклад

нехайнага стаўлення да мясцовых назваў. За польскім часам вёска называлася Хорбы («Норбу»), адлюстроўваючы, верагодна, асаблівасць

У невялікай вёсачцы Янушоўка, дзе раней быў фальварак, нашу групу нахабна атакавалі козы, але шкоды не ўчынілі, а толькі папужалі

Выданні краязнаўцаў краіны

Гадавік «Вілейскі павет» — № 2

«Вілейскі павет» – гэта зборнік публікацыяў, прысвечаных найперш канкрэтнаму рэгіёну: сучаснаму Вілейскаму раёну і тэрыторыям, што ў розныя часы ўваходзілі ў межы Вілейскага староства, Вілейскага павета, Вілейскай вобласці. Матэрыялы таксама закранаюць і гісторыю сумежных раёнаў.

«Чарговы выпуск «Вілейскага павета» адлюстроўвае гісторыю краю на працягу вялікага часу. Хаця найперш гэта ХХ ст. – час, сведкамі якога мы самі былі. Падрабязна апісваецца гісторыя мястэчка Даўгінава і ваколіц. Па-беларуску публікуецца кніга ўраджэнца гэтага кутка (вёска Мікуліна) Францішка Сяліцкага «Даўгінаўска-будслаўска-крывіцкі рэгіён на даўняй Віленшчыне (гістарычная хроніка)». Прайшоўшы праз высылку ў Сібір і вайну, ён выехаў у Польшчу, дзе стаў прафесарам філалогіі. І ўвесь час пісаў пра сваю бацькаўшчыну. Пацвярджэннем таму і перакладзеная кніга. Па-польску яна вядомая хіба адмыслоўцам, але не шырэйшаму колу чытачоў (перакладзе Міхаіл Гіль), – адзначаюць укладальнікі кнігі. У гадавіку таксама друкуецца шэраг біяграфічных матэрыялаў пра польскага прафесара.

Гісторык літаратуры Віктар Жыбуль апублікаваў у зборніку тэкст Вульфэ Сосенскага, аўтара газеты «Наша Ніва» (пачатку ХХ ст.), які выявіў у архіве. «Версіі і легенды. Гутаркі пра беларускага паэта Ф.К. Багушэвіча» – гэта паўміфічныя гісторыі пра Францішка Багушэвіча і вілейскіх паўстанцаў 1863 г. У гэтым тэксце чытач знойдзе шмат дэталей дарэвалюцыйнага жыцця ў мястэчку Даўгінава і ваколіцах. Сам В. Жыбуль напісаў і грунтоўны артыкул пра Сосенскага. Гэта сябра Змітрака Бядулі. Менавіта Сосенскі падштурхнуў пісьменніка звярнуцца ў беларускамоўную газету са сваімі творами. Так пачалася яго «кар’ера» ў беларускай літаратуры.

Сярод аўтараў гадавіка – Аляксандр Зайцаў, Анатоль Капцюг, Валянцін Анціпенка, Сяргей Макарэвіч, Тэлесфар Позняк, Вацлаў і Ірэна Сяліцкія.

Першы выпуск «Вілейскага павета» выйшаў у 2014 г. Ідэя выдання палягае ў тым, каб даць друкаваную пляцоўку для абмену матэрыяламі краязнаўцаў, прафесійным гісторыкам, музейшчыкам па Вілейшчыне. Пошукі і знаходкі, радаводны, ураджэнцы і тыя, хто тут жыў, паўстанні і войны. Гэта не толькі публікацыя новых арыгінальных тэкстаў, але і пераклад на беларускую мову даследаванняў, цэлых кніг з замежных моваў, прысвечаных акрэсленаму рэгіёну. Публікуюцца ўспаміны, архіўныя дакументы, лісты, дзённікі.

Укладальнікі гадавіка – Сяргей Макарэвіч і Дзяніс Канецкі. Выдавец Андрэй Янушкевіч, зборнік выходзіць пры падтрымцы дабрачыннага фонду «Вяртанне».

Алена ПЕТРАШЭВІЧ

Па ўсходняй Мядзельшчыне

тутэйшай узгорыстай мясцовасці. За савецкім часам яна пачала гучаць і запісвацца як Гарбы. Побач знаходзіліся два хутары Рымшова. У 1960-я гады будаўнікам сацыялізму найменне падалося немілагучным і яго замянілі на Рамашкі (чаму хаця б не Рамонкі?). Таксама і на Пастаўшчыне тым жа часам з’явілася вёска «Васточныя». Падабна, што гэта аднаго аўтара «творенне».

У Слабодцы захавалася некалькі хатаў старой пабудовы і планіроўкі, сцены якіх стаяць на краі дарогі.

сваімі рагамі. Ад былога фальварка нічога не засталося, а мясцовыя жыхары паведамілі, што тут жыў «амерыканец» і меў некалькі будынкаў, якія згарэлі. Засталіся толькі падмуркі ды склеп.

Наступная вёска Канстанцінава яшчэ захоўвае «стомлене рэха» былога росквіту 60 – 70-х гадоў мінулага стагоддзя. На «плошчы» стаяць закрытыя магазін, школа і «мёртвая» сталовая. Жыве і квітнее пакуль што дзіцячы садок. Ён дагледжаны і ў ім выходзіцьца 1 (адна!) дзяўчынка, якую возяць сюды з суседняй Слабады.

Слабада – аграгарадок, самы буйны населены пункт паўночна-ўсходняй Мядзельшчыны. Ёсць сельсавет, магазін, царква Аляксандра

Царква Аляксандра Невскага ў Слабодзе

Неўскага, вымураваная з будавага каменю, бібліятэка, клуб, школа. Створаныя ядрэнныя ўмовы для жыцця і адпачынку, але паселішча па-ступова марнее: моладзь імкліва «вылятае ў свет». У школе, якую мы наведалі, займаецца ўсяго 47 вучняў, і, як казалі мясцовыя жыхары, у бліжэйшай перспектыве яе плануецца закрыць. Закрылі б, пэўна, і ў 2015-м, але ў будынку быў размешчаны выбарчы ўчастак. Таму пакуль што пакінулі. А школа вельмі спадабалася: двухпавярховы будынак са светлымі класамі, новай сантэхнікай, свежапафарбаванай падлогай, абсталява-

най сталовай-актавай залай. Нашым гідам па школе была настаўніца фізікі і інфарматыкі Іна Іванаўна, якая паказала кабінеты і класы. Варта адзначыць добрае валоданне педагогам беларускай мовай. Дарэчы, гэта адметная рыса большасці настаўнікаў вясковых школаў Мядзельшчыны, ва ўсялякім разе тых, з кім мы сустракаліся.

(Заканчэнне на стар. 5)

Падзвіжнік-краязнаўца Генадзь Каханоўскі

Генадзь Каханоўскі пражыў усяго 58 гадоў. Ён пайшоў з жыцця 15 студзеня 1994 г., пайшоў ад нас, ад нашай Беларусі, ад навукі, ад краязнаўства, ад падзвіжніцтва ў самым росквіце творчых сілаў. У памяці нашай ён ёсць адзін з найвялікшых беларускіх краязнаўцаў, нястомны энтузіяст, завадатар патрыятычнага краязнаўчага руху, таленавіты гісторык, яркі публіцыст, даследчык сёвай мінуўшчыны, красамоўны і дбайны рупліўца на раллі Адраджэння Бацькаўшчыны.

Генадзь Аляксандравіч нарадзіўся 8 студзеня 1936 г. у Польшчы, на той тэрыторыі Беларусі, якая ў выніку савецка-польскай вайны 1921 г. знаходзілася часова ў яе межах, – тады Маладзечанскі павет, сёння гэта вёска Дамашы Маладзечанскага раёна. У роднай вёсцы хадзіў у школу, працаваў у мясцовым калгасе, служыў у Савецкай Арміі (1955 – 1958), пасля скончыў гісторыка-філалагічны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У.І. Леніна, настаўнічаў у васьмігодцы пад Маладзечна і ў самім горадзе. З 1964 г. – навуковы супрацоўнік, намеснік дырэктара па навуковай працы, дырэктар Мінскага абласнога краязнаўчага музея, які знаходзіцца ў Маладзечне. Завочна скончыў аспірантуру пры Інстытуце гісторыі Акадэміі навук БССР. З 1981 г. Генадзь Аляксандравіч – навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору, з 1989 г. – старшыня Беларускага краязнаўчага таварыства, апошнія гады працаваў у Нацыянальным навукова-асветным цэнтры імя Францыска Скарыны (сёння не існуе) загадчыкам аддзела краязнаўства. У 1992 г. абараніў доктарскую дысертацыю.

У пасмяротным слове Г. Каханоўскаму сябры, аднадумцы адзначылі: «Ён быў адным з тых навукоўцаў, чыімі намаганнямі пайстала Беларускае краязнаўчае таварыства, і на правае зрабіўся яго старшынёй. Спадчына Г. Каханоўскага – гэта працы па археалогіі, гісторыі, фалькларыстыцы, этнаграфіі, краязнаўстве, музейнай справе, даследаванні па гісторыі гарадоў Беларусі і ахоўе яе гістарычных помнікаў. З дапамогаю Генадзя Аляксандравіча ўстаноўленыя помнікі, мемарыяльныя знакі і шмільды ў шматлікіх гістарычных мясцінах Бацькаўшчыны. У сваіх гістарычных творах ён аддаў належнае мноству папярэднікаў, такіх жа руплівых даследчыкаў роднага краю, вярнуў з небыводомыя раней дакументы з архіваў, бібліятэк і музеяў Беларусі і замежжа».

У газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1994 г., пасля пахавання гэтага вялікага краязнаўцы, было напісана: «У друку з краязнаўчымі арты-

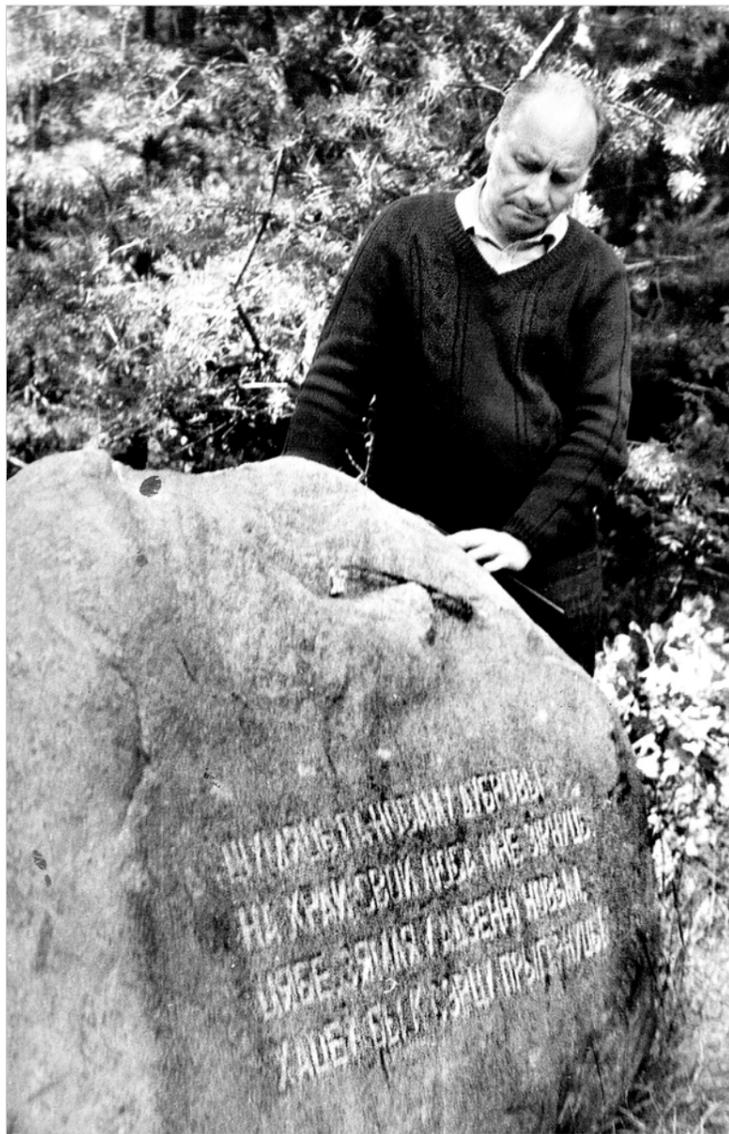
куламі пачаў выступаць у 1962 г. Выйшлі кнігі нарысаў «Маладзечна» (1971), «Вілейка» (1974), «Адчыніся, таямніца часу» (1984), «Повязь часоў» (1985), а таксама асобныя нарысы-даследаванні пра невядомыя факты з жыцця і творчасці Янкі Купалы – «На заповітай зямлі» (1974) і М. Багдановіча – «У родным краі» (1983). Аўтар манаграфічных даследаванняў «Археалогія і гістарычнае краязнаўства Беларусі XVI – XIX стст.» (1984), «Маладзечна, 600 гадоў» (1988), «Беларуская фалькларыстыка: Эпоха феадалізму» (з Л. Малаш і К. Цвіркама, 1989), «Прадвесне навукі» (1990).

Г. Каханоўскі – складальнік і аўтар прадмовы зборніка «Гэй, смалі, стралы, маланка: Сатыра і гумар Заходняй Беларусі 1920 – 1939 гг.» (1989). Адзін са складальнікаў і аўтараў літаратурна-мастацкіх календароў «Кола дзён» (1987, 1988), «Беларускі каляндар – 1991» (1990), «Наш край» (1990)».

Я з вялікім гонарам, шчырасцю і ўдзячнасцю магу сказаць, што быў асабіста знаёмы з гэтай выдатнай асобай і меў з Генадзем Аляксандравічам плённую перапіску, з яе і падаю некалькі фрагментаў.

Ліст ад 25 мая 1992 г.

«Глыбокапаважаны Міхась Міхайлавіч! Дзякуй за ветлівасць, за цікавы ліст! [...] Вы пішаце, што хочаце зрабіць матэрыял пра татар, яўрэяў і цыганоў. Ці ведаеце Вы, што выходзіць альманах «Байрам. Татары на зямлі Беларусі». Выпускае Якуб Якубоўскі («Беларуская энцыклапедыя»). Ён сам географ, гісторык, мовазнавец, біёлаг... Словам, мае пяць дыпламаў ВУНУ. Піша па-беларуску і альманах выпускае на беларускай мове. (Адхілюся крыху ад ліста шаноўнага Генадзя Аляксандравіча і ўдзячна скажу, што, дзякуючы яго падказцы, пабачыла свет пра гэтых малых народаў серыя маіх артыкулаў у газеце «Во славу Родины», «Голас Радзімы», часопісе «Беларуская думка», што сам Я. Якубоўскі знайшоў мяне і сам прыхаў да мяне, зрабіў мяне сваім карэспандэнтам беларуска-татарскага друку. – М.М.). Ёсць яшчэ адна тэма для Вас – апісаць «крузі» па памятных мяс-

цінах Баранавіцкага раёна. Выбраць толькі самыя цікавыя маршруты: тут і гісторыя, і геаграфія, і мастацтва, і літаратура, і фальклор, і карысныя выкапні, і этнаграфія, і тапаніміка, і архітэктура, і помнікі самага рознага профілю. Падумаўце, ці хіба ў Вас там хто зрабіў? (І пра гэта ўдзячна скажу, што ў мяне пабачылі свет краязнаўчыя выданні і пра сам горад Баранавічы, і пра Баранавіцкі раён. – М.М.). Даруйце, што так шмат напісаў Вам, проста для роздуму. Асабіста я не шмат ведаю з баранавіцкіх людзей, а завочна знаёмы з Свістуновічам, Палкарпавым, Венанцыем Бурчымам і інш. Усім ім нізкі паклон. [...] Будзеце ў Менску ці Маладзечне, міласці прашу.

**З павагай,
Генадзь Каханоўскі.**

P.S. Сёння я быў на паніхідзе ў саборы ў сувязі з 75-годдзем з дня смерці Максіма Багдановіча».

Ліст ад 31 мая 1992 г.

«Добры дзень, калега! Дзякуй Вам за ліст з дадаткам! (Маюцца на ўвазе мае публікацыі пра Айчынную вайну 1812 г. – М.М.). Цікава. Магу дадаць, што як толькі Напалеон адправіў свой апошні 29-ы бюлетэнь з маладзечанскага замка Агінскага і той быў надрукаваны ў Парыжы, Іспанія, Бельгія, Галандыя і іншыя краіны са-

няма. Вандроўкі і клопаты навукі забіраюць усё дарэшты.

Пішу па памяці. Здаецца, Вы перада мною вялікіх праблем не ўздываеце. Таму дазвольце быць лаканічным. Справа ў тым, што мае любімае краязнаўства «сцішыла» ход, хоць самі людзі працуюць. Як, напрыклад, краязнавец Васіль Супрун, Мікола Плавінскі, Уладзімір Л... (прозвішча не разбраў. – М.М.) (маёр у адстаўцы), Уладзімір Урбановіч і дзясяткі, а можа, і сотні іншых. Сам жа штаб таварыства мяне не задавальняе, бо ўсе вядомыя, заслужаныя, а таму і занятыя, а на работу ў «штабе» часу не застаецца. Думаю пра моладзь, пра папаўненне. [...]

Я адчуваю, што Вы захоплены Крошынам. Гэта надта добра. Працуйце, збірайце матэрыял пра П. Багрыма і пра мястэчка. Прыдадзецца і для кнігі «Памяць», а можа і на брашуру пацягне (гэты яго пасыл мною выкананы, і пабачыла свет выданне «Павел Іосіфавіч Багрым (Паўлюк Багрым). Легенды, праўда, загадкі», 2006 г. – М.М.). Здаецца, Вы казалі, што Вы родам з Зэльвы. А хто пра яе пісаў? Таксама падумаўце. Усё ж цэнтр раёна. Дом Геніюшаў!

Добра і здароўя!

Ваш Генадзь Каханоўскі.

P.S. 23 – 24 чэрвеня ў ДOME літаратара будзе сустрэча беларускіх афіцэраў-вайскоўцаў з грамадствам. Чакаю падтрымкі».

У адну з нашых сустрэчаў-размоваў шаноўны Генадзь Аляксандравіч падараваў мне імя краязнаўца, паэта, пісьменніка, перакладчыка Івана Піліпава, які, па яго звестках, нарадзіўся і жыў у мястэчку Парэчча, працаваў у ім тэлеграфістам на чыгунцы. Парэчча знаходзіцца за некалькі дзясяткаў кіламетраў ад Гродна на шляху на Вільню, у гэтым мястэчку я дзевяць гадоў гадаўся ў дзіцячым доме № 2, але ніхто ні ў школе, ні ў прытулку ніколі не згадаў нам імя гэтага творцы.

Дзякуючы Г. Каханоўскаму, Іван Піліпаў у мяне прайшоў шмат у якіх публікацыях у газетах, а таксама ў кнізе «Квадра творчасці...». Нягледзячы на гэта, Парэчкая сельвыканкамаўская ўлада і мясцовая інтэлігенцыя аказаліся глухімі да яго, асабліва да ягоных краязнаўчых матэрыялаў пра быт, працу, культуру Парэчча. Я ўжо не пішу пра яго найвыдатнейшы твор «Бацька і сын», дзе сын пачаў цурацца і бацькоў, і роднай мовы...

Пра гэтую нашу бяду адцурацца ад нашых спрадвечных каранёў усё жыццё думаў Вялікі Патрыёт і Змагар Генадзь Каханоўскі і, як бачна, з гэтымі маркотамі і адышоў з белага свету.

**Міхась МАЛІНОЎСКІ,
правадзейны член**

**Геаграфічнага таварыства
пры былой Акадэміі навук СССР**

лютавалі паражэнню Францыі, а значыць, сваёй свабодзе.

Адносна Паўлюка Восіпавіча (Паўла Іосіфавіча. – М.М.) Багрыма (Бахрыма. – М.М.). Зайдзіце ў Баранавіцкі архіў райсабеса і папрасіце касцельную ці царкоўную кнігу за 1891 г., калі ён памёр (Крошына), і пагартайце, можа, там знойдзеце дакладную дату смерці і нараджэння і дзе. І Вам стане ўсё ясна. Гэдак я шукаў у Маладзечне весткі пра аднаго адмірала-беларуса, героя Севастопальскай бітвы 1854 – 1855 гг. Канаржэўскага. І знайшоў. Нават дапамог Севастопальскаму музею. Яны не ведалі.

Адносна паланізацыі я заклапочаны не менш за Вас. Мой бацька і дзядзькі з гэтым змагаліся ў Заходняй Беларусі. Бацька дома застаўся, бо яго маці была старая, а дзядзькі пайшлі ў СССР і трапілі ў лапы НКВД. Адзін выжыў, а другі загінуў. Нашай сям'і і гэта знаёма. Гісторыя ў беларусаў драматычная і трагічная. Пра гэта трэба пісаць».

З трэцяга ліста ад Г. Каханоўскага, без даты, штэмпель на канверце 10.06.92 г.

«Шаноўны Міхась Міхайлавіч! Хоць пісьмо Ваша атрымаў некалькі раней, але склалася так, што пішу ў дарозе, бо вольнай хвілінкі

Гарады і мястэчкі Беларусі, якія знаходзяцца ў цэнтры Еўропы, паміж Усходам і Захадам, маюць багатую гістарычную памяць. Гісторыкі акрэслілі тры пачатковыя цэнтры і перыяды фармавання культуры і дзяржаўнасці Беларусі: Полацкі, Навагрудскі і Віленскі.

Тэрытарыяльны, палітычны і этнакультурны падмурак будучай Беларусі быў упершыню закладзены ў Полацкім княстве. Прычым, на 200 гадоў раней, чым у Навагрудку, і на 300 – чым у Вільні. Полацк адыграў важную ролю не толькі ў гісторыі старадаўняй Русі, але і Вялікага Княства Літоўскага (ВКЛ).

Упершыню ў летапісах Полацк узгадваецца прыкладна ў 862 г. Кантралюючы сваю частку шляху «з варагаў у грэкі», ён меў свой выхад да мора і свой флот. З яго пачалася хрысціянізацыя беларускіх земляў. У 992 г. была створаная Полацкая епархія. А ў сярэдзіне XI ст. пабудаваны Сафійскі сабор, практычна адначасова з Кіеўскім і Наўгародскім. Першы вядомы полацкі епіскап Нікіфар у 1092 г. стаў мітрапалітам Кіеўскім. Вялікую асветніцу XII ст. і заступніцу Беларусі Ефрасінню Полацкую прызналі ўсе хрысціянскія канфесіі.

У XI ст. пры Усяславе Чарадзеі ў склад Полацкага княства ўваходзіла каля 20 гарадоў, у т.л. Крывіч-горад (пазней перайменаваны ў Вільню). У XI – XII стст. Полацк прэтэндаваў на галоўную ролю ў крывічкіх землях (Смаленскай, часткова Бранскай, Наўгародскай і Пскоўскай) і кантраляваў старадаўнія літоўскія землі. Пра геапалітычную ролю Полацка сведчыць барацьба за права валодаць гэтым горадам. На думку польскага гісторыка Яна Павер-

Горад-легенда, горад-сімвал

скага, у 60-я гг. XI ст. язычніцкі рух на землях абодвух таў (1066 г.) і ў Швецыі быў нейкім чынам звязаны з тагачаснай вайной Усяслава Чарадзея супраць Яраслававічаў. Гэтую ролю пацвярджае і дынастычны шлюб полацкай князеўны (дачкі Усяслава Чарадзея) з візантыйскім імператарам Аляксеем I Камніным.

Полацкая зямля не скарылася перад крыжакамі і дапамагала ў гэтай барацьбе Ноўгараду і Пскову.

Аб'яднанне старадаўніх рускіх і літоўскіх земляў сфармавала падмурак сучаснай Беларусі. Гісторыкі аднадушныя ў тым, што Полацк не быў заваяваны старадаўняй Літвой і канчаткова прызнаў уладу ВКЛ толькі пры Віцені ў 1304 г., а пасля аб'яднання быў моцным палітычным цэнтрам у ВКЛ.

У перыяд дэцэнтралізацыі ўлады на беларускіх землях і ў ранні перыяд ВКЛ палацане «садзілі на стол» князеў, якія маглі прэтэндаваць на ролю вялікага князя. Полацкі літоўскі князь Таўцівіл (пляменік Міндоўга) удзельнічаў у змове супраць Міндоўга, верагодна, адстойваючы інтарэсы Полацка ў адносінах старадаўняй Літвы. Слынным князем Андрэй Полацкі (старэйшы сын Альгерда) прэтэндаваў на стол вялікага князя ВКЛ і супрацьстаяў Ягайлу. Пасля смерці Ягайлы Полацк, супрацьдзейнічаючы прапольскай палітыцы і паланізацыі, падтрымаў у барацьбе за ўладу Свідрыгайлу.

Сучасны герб «пльвучы карабль» горад атрымаў разам з магдэбургскім правам у 1498 г.

Да сярэдзіны XVI ст. Полацк быў адным з найбуйнейшых культурных еўрапейскіх

цэнтраў, у якім налічвалася 40 тысячачу жыхароў. У XVI ст., стаўшы прыгранічным горадам у барацьбе за валоданне рускімі землямі паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай, вялікі горад быў разбураны – спачатку войскамі Івана Грознага, а затым і Стэфана Баторыя. Удзельнік узяцця Полацка ў 1579 г., сакратар караля Стэфана Баторыя Рэйнгольд Гейдэнштэйн пісаў, што да гэтага моманту «...горад багаццем сваім пераўзышоў і самую літоўскую сталіцу Вільню». Пры ўзяцці горада войскамі Стэфана Баторыя была разрабаваная ўнікальная полацкая бібліятэка. Той жа Гейдэнштэйн піша: «Знойдзена там бібліятэка мела ў вачах навукоўцаў амаль такі кошт, як і астатняя здабыча. У ёй аказаліся, апроч летапісаў, шмат сачыненняў вучоных грэчаскай царквы аб нябеснай і царкоўнай іерархіі, – усе на славянскай мове. Па словах іх летапісаў, шмат з гэтых кніг перакладзена з грэчаскай на славянскую Мяфодзіем і Канстанцінам».

У 1581 г. па рашэнні Стэфана Баторыя ў горадзе быў створаны езуіцкі калегіум, прызнаны першым універсітэтам на тэрыторыі сучаснай Беларусі.

Праз Полацк прайшлі Лівонская, Руска-Польска-Шведская і Паўночная (Руска-Шведская) войны. У выніку горад ужо не змог адбудавацца да былога ўзроўню, аднак знаходзіўся ў цэнтры палітычных падзеяў аж да падзелу Рэчы Паспалітай. У час Паўночнай вайны ў горадзе пабываў імператар Пётр I, а пасля падзелу Рэчы Паспалітай – імператрыца Кацярына Вялікая. За час забароны ордэна

езуітаў у Еўропе іх цэнтр знаходзіўся ў Полацку. Да сярэдзіны XIX ст. дзейнічала адзіная на тэрыторыі Беларусі махраходная школа лоцманаў.

Полацк мае багатую гістарычную і культурную спадчыну. З Полацка пачалося хрысціянне беларускіх земляў. Ён быў і застаецца вытокай хрысціянства і беларускай культуры. Летапісныя полацкія князі Рагвалод, Брачыслаў, Усяслаў Чарадзеі і ўся дынастыя Рагвалодавічаў пакінула глыбокі след у нашай гісторыі. У Васкрасенскім летапісе ўзгадваецца пра сувязі дынастыяў полацкіх і літоўскіх князеў. Полацкае веча і рэспубліканскі перыяд кіравання, імёны Ефрасінні Полацкай, Георгія Францыска Скарыны, Сімяона Полацкага, «Полацкі шытак» і многае іншае, што гаворыць само за сябе.

Полацкая школа дойлідства майстра Іаана зрабіла свой уплыў на архітэктурную старажытную Русі – храмы ў Віцебску, Гродне, Смаленску, Чарнігаве, Цвяры. У XII ст. у Полацку існавала ўнікальная школа манументальнага жывапісу, якую можна ўбачыць і сёння ў выглядзе адноўленых фрэскавых роспісаў Спаса-Праабражэнскага храма.

У Полацку знаходзіліся 13 манастыроў XII – XVI стст., рэзідэнцыя епіскапа і больш 30-і храмаў. Пік разбурэння шматлікіх гістарычных помнікаў у горадзе назіраецца ў канцы 1960-х – пачатку 1970-х гг.

З апошніх 30 гадоў шмат зроблена для адраджэння гістарычнай велічы горада. Адрэстаўраваны Сафійскі сабор XVIII ст., адноўленыя будынкі езуіцкага калегі-

ума, дзе знаходзіцца Полацкі ўніверсітэт і карцінная галерэя, створаны шэраг музеяў і помнікаў. Аднак цэласнай карціны і яркага гістарычнага цэнтры не атрымалася. Паранейшаму гарманічна не аформленая цэнтральная гістарычная частка горада – не суладныя гістарычныя і культурныя сімвалы, архітэктурна і інфраструктура абслугоўвання. Даводзіцца канстатаваць, што асноўныя ўдалыя па эміцы распрацоўкі былі прапанаваныя да 1990 г. (помнік Францыску Скарыну, Сафійскі сабор, Музей кнігадрукавання, Карцінная галерэя). У гэты перыяд Полацк быў у цэнтры ўвагі на рэспубліканскім узроўні: на культурных аб'ектах горада працавалі высокакваліфікаваныя спецыялісты. Пачынаючы з 1990 г., разрозненныя і не аб'яднаныя ў адзіную кампазіцыю перыяд аб'екты, у якія ўкладваліся пэўныя сродкі, не далі істотнага выніку. Бадай, толькі завяршэнне карціннай галерэі і ўзнаўленне помніка героям вайны 1812 года на цэнтральнай плошчы эстэтычна ніякіх прэрэканіяў не выклікаюць. Няўдала размешчаны і пададзеныя помнікі Усяславу Чарадзею, Святой Ефрасінні Полацкай і некаторыя іншыя. Вельмі слабая па сваім напавенні экспазіцыя краязнаўчага музея. На вуліцы Ніжне-Пакроўскай і Ніжнім замку некаторыя катэджы ўзведзеныя на месцы вядомых гістарычных аб'ектаў. На Верхнім замку размешчаны Сафійскі сабор, але стан самога замка не адпавядае статусу гістарычнага помніка. Няма гістарычнага і старадаўняга каларыту, адсутнічае гістарычная, культурная і бытавая інфраструктура.

Уладзімір ЦЯЛЕЖНИКАЎ

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Ужо не першы раз сутыкаўся з выданнямі «Магілёўскай старыны», у якіх змешчана ўнікальная інфармацыя для сучасных краязнаўцаў і даследчыкаў мінулага нашай краіны. У адным са зборнікаў змяшчаецца «Описание Кричевского графства, или бывшего староства», якое падрыхтаваў рускі ваенны і гісторык Андрэй Меер (датуецца 1786-м). Сярод змястоўна выкладзенага матэрыялу па побыце, традыцыях і навакольнай прыродзе Крычаўскага староства ёсць і даволі цікавыя згадкі пра Святую крыніцу, якую аўтар называе Міхеевіцкай. Гэтае апісанне даволі вядомае і публікавалася ў некаторых кнігах і часопісах беларускімі навукоўцамі.

У запале цікаўнасці аўтар артыкула вырашыў правесці інфармацыю і знайсці згаданую яшчэ ў канцы XVIII стагоддзя святую крыніцу.

У вёсцы Міхеевічы, да якой прывязвае крыніцу Меер, ужо зусім мала засталося старажылаў, яшчэ меней карэнных жыхароў, а ўсё больш становіцца «навалакаў», якія зрэдку могуць штосьці раскажаць пра вёску, у якой жывуць. Аднак пагаварыць з кім усё ж знайшлося. На маё здзіўленне, старыя вяскоўцы з цяжкасцю прыгадвалі крыніцы ў Міхеевічах, а тыя, пра якія раскавалі, з іх словаў, не вызначаліся гаючасцю ці асаблівым статусам. На адной з вуліцаў вёскі сапраўды ўдалося знайсці крыніцу, што называлі ў народзе Іллёвічавай. Аднак з яе проста бралі ваду, бо была добрая, пітная. За цэлы дзень, што правёў у Міхеевічах, так і не знай-

шоў следу крыніцы, што масава (паводле звестак Меера) ушаноўвалася на сырным тыдні. Прычым паломніцтва заключаліся ў амыванні людзей у крынічнай вадзе, на якой пакідаліся старыя сарочкі (ды й кашулі) з вераю, што пазбавіліся на будучы год ад грахоў і хваробаў. За гэтую магчымасць у ваду ахвяравалі грошы. Але нават мінімальныя звесткі давалі хоць мізэрную, але надзею на станоўчы вынік пошукаў. Не расчароўваўся, бо ведаў, што многія крыніцы, нават раней знакамітыя па ўсіх ваколіцах, зарастаюць, забываюцца людзьмі.

Вынік росшукаў завершаны быў нечакана, бо адгавядка аказалася вельмі прастай. Міхеевіцкая крыніца (як была названая ў гістарычных творах А. Меера) сёння знаходзіцца непадалёк вёскі Прудок, што размешчана за колькі кіламетраў ад Міхеевічаў. Чаму ж тады яна была так названая? Рэч у тым, што «Описание...» было зробленае ў 1786 годзе, а вёска Прудок з'явілася толькі ў XIX стагоддзі. Міхеевічы з значна стараэйшае паселішча, вядомае з канца XVI стагоддзя. А Святы калодзец, як называюць мясцовыя жыхары крыніцу, вядомы і цяпер. Калі ўважліва прачы-

таць тэкст, аўтар падае нават адлегласць крыніцы ад р. Сож, роўную тром вёрстам. Гэта адлегласць адпавядае сённяшняму знаходжанню в. Прудок і размешчанага за сотню метраў ад вёскі Святога калодзежа.

Гэтым тлумачыцца і забытанасць у навуковай і навукова-папулярнай літаратуры, дзе пазначаецца як Міхеевіцкая крыніца, так і святая крыніца непадалёк в. Прудок, як тое робіцца ў географічным выданні «Магілёўскі мерыдыян» (раздзел «Географічна-статыстычны слоўнік Магілёўскай вобласці. Крычаўскі раён»). Ці нават проста пазначаецца «Міхееўская крыніца», як было зроблена ў грунтоўным этнаграфічным выданні «Сакральная географія Беларусі», што адпаведна дае няправільныя сучасныя каардынаты месцазнаходжання крыніцы.

Цікавым з'яўляюцца і паданні пра крыніцу: аб царкве, якая правалілася, бяздоннасці святога месца. Гэтаксам значным і дужа важным з'яўляюцца згадкі пра хваробы, ад якіх лечыць крынічная вада, і на якія святыя яна набывае асаблівую сілу. Сабраная мной інфармацыя на сёння пакуль што не верыфікуе згадкі пра ўшанаванне крыніцы пад час сырнага тыдня, бо практычна ўсе інфарматыры, з кім давалося размаўляць, адзначалі паломніцтва людзей на Хрысціянне і Духаў дзень. Аднак гісторыя, паданні і звесткі пра шанаванне, а таксама сучасны стан крыніцы, могуць стаць асобным навуковым даследаваннем.

Аляксандр КРЫЖЭВІЧ,
г. Крычаў

*(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 2)*

Глабацкая школа носіць імя паэта Адама Гурьновіча, і ў адным з яе пакояў ёсць музей, прысвечаны знакамітаму земляку.

Прыемныя ўражанні пакінула і наведванне мясцовай бібліятэкі, загадвае якой Алена Сідаровіч. Яна расказала пра мерапрыемствы, што ладзяцца ў бібліятэцы і клубе, паказала папкі, у якіх захоўваюцца матэрыялы пра родны край. Як аказалася, жанчына яшчэ і добрая п'явуння – удзельніца невялікага ансамбля, які выступае на розных урачыстасцях. Выконваюць пераважна расійскамоўныя песні кшталту распраеўскай «Песні пра камбайнёраў». Вялі размову пра напісанне кнігі пра Слабоду. Спадарыня Алена падказала, што ў Канстанцінаве жыве зацікаўлены чалавек Міхаіл Крывенкі, які, на яе думку, мог бы ўзяцца за гэту справу. На жаль, часу вяртацца назад у нас не было, таму сустрэчу з ім адклалі на пазнейшы час.

музея Уладзімір Серадзінскі. Але першымі перад школай нас сустрэлі ўжо амаль знакамітыя старагабскія каты. Яны пакуль не такія вядомыя ў свеце, як Чашырскі кот ці кот Матроскін, але маюць усе шанцы патрапіць у каціную эліту. Кажуць, што ў таго, хто іх паглядзіць, збудуцца ўсе запаветныя мары. Асабліва любяць гэтых коцікаў малыя дзеці...

Вяртаючыся да школы, на галоўнай вуліцы пабачылі бюст аднаго з дзеячаў партыі бальшавікоў С. Кірава. Гэты мясцовы помнік заінтрыгваў: як апынуўся Сяргей Міронавіч так далёка ад Петраграда сярод Габскіх балотаў? Аказваецца, мясцовы калгас насіў яго імя. Шыльды з надпісам на помнічку няма, яна акуратна ляжыць на зямлі. Падобна на тое, што яе збілі

кампазіцыя ўтварае капліцу або храм пад адкрытым небам.

А побач са скверам – сапраўдныя руіны ці то недабудаванага, ці то разбуранага будынка. А паколькі гэта ўжо тэрыторыя Ілаўскага вінзавода, то версія пра тое, што, магчыма, узарваліся бочкі з брадзілым віном, падалася нам жыццяздольнай.

Праз прахадную на тэрыторыю завода нас, натуральна,

школу, дзе нас чакалі настаўніца рускай мовы і літаратуры, загадчыца школьнага музея Валянціна Грыбовіч і загадчыца сельскай бібліятэкі Галіна Аксючыц. Збіраючы папярэднія звесткі пра Будслаўскую школу, мы атрымалі інфармацыю, што школьны музей у ёй знаходзіцца ў паўразбураным стане і нічога каштоўнага ў ім няма. Аднак рэчаіснаць пацвердзіла ісціну: каб рабіць нейкія высновы, усё трэба бачыць на свае вочы.

Музей Будслаўскай школы, дзякуючы найперш сям'і Грыбовічаў – ужо згаданай спадарыні Валянціне, яе мужу Лявону, дырэктару школы, іх сыну, настаўніку працы і кіраўніку гурткоў, дочкам-выпускніцам – вылучаецца і багаццем экспанатаў, і змястоўнасцю, і прэзентацыйнасцю. Вялікай пашаны заслугоўваюць і настаўнікі, і ўсё педагогічны калектыў за дзейнасць па захаванні і папулярнаванні спадчыны. Сям'я Грыбовічаў – своеасаблівы творчы калектыў: усе яны пішуць вершы, самастойна выдаюць зборнікі, захапляюцца рознымі відамі народнай творчасці, а спадарыня Валянціна яшчэ ў літаратурным гуртку вучыць школьнікаў пісаць вершы і прозу.

Пасля школьнай экскурсіі нас запрасіла да сябе ў сельскую бібліятэку яе загадчыца Г. Аксючыц. Рупнасцю гэтай неаб'якавай жанчыны сабраны багаты матэрыял па гісторыі, культуры і вядомых людзях Будслава. У зборы ёсць шмат фотаздымкаў міжваеннага і паваеннага часоў.

У зацікаўленай размове мы, здаецца, упэўнілі жанчыну ў неабходнасці напісання кнігі пра Будслаў, а для сістэматызацыі працы пакінулі распрадаваны намі план апісання вёскі.

Па ўсходняй Мядзельшчыне

У. Серадзінскі, эрудзіраваны і дасведчаны знаўца мясцовай гісторыі, правёў цікавую экскурсію па школьным музеі, у якім захоўваюцца рэдкія экспанаты, вартыя экспазіцыяў музеяў вялікіх гарадоў. Тут ёсць археалагічныя знаходкі, рэчы часоў Першай і Другой сусветных войнаў, рэчы і дакументы з гісторыі школы, вырабы народных майстроў.

нядаўна – ніхто пакуль не забраў у сваю калекцыю. Ды і ці мае яна цяпер якую вартасць?

Побач з магазінам нас спаткаў арыгінальны мясцовы жыхар, які прадставіўся Чачэнам, і настойліва прапанаваў яго сфатаграфавачы, што мы і зрабілі. Узрадаваны, ён некалькі разоў ускідаў руку ўгору і выкрыкваў «Чачня і Беларусь – браты!».

Было ў планах і наведванне мясцовай царквы, але там адпывалі нябожчыка, і мы палічылі за лепшае накіравацца ў бок Новых Габаў.

Гумныя ўражанні засталіся пасля наведвання былой школы ў вёсцы Пузыры. Прыгожы вялікі аднапавярховы будынак на два крылы з еўравокнамі і слядамі нядаўняга рамонту, з афіцыйнай шыльдай навучальнай установы аказаўся не школай, а інтэрнатам, у якім часова жывуць бежанцы з Луганска і жыхары Брэсцкай вобласці, якія прыехалі сюды зарабіць грошай на жніве. Як казалі мясцовыя жыхары, школа нядаўна згарэла, яе адбудавалі і неўзабаве закрылі, бо не было каго вучыць. Міжволі ўзнікла пытанне: а ці варта было марнаваць сродкі на аднаўленне будынка, калі няма вучняў? А можа, гэта мы не разумеем тонкую палітыку «па адраджэнні сяла»? Не з лепшымі пачуццямі і думкамі мы пакідалі Пузыры...

Далейшы шлях ляжаў праз вёскі і вёсачкі на самы ўсход Мядзельскага раёна ў вёску Ілава. На пад'ездзе да яе ў вёсцы Яцковічы ўбачылі яшчэ адну, ужо чацвёртую, краму, якая даўно не працуе. Міжволі склаўся слоган: «Мядзельшчына – край закрытых школаў і магазінаў». Але гэтая з'ява адметная не толькі для Мядзельскага раёна, такое назіраецца і на Пастаўшчыне, і на Астравеччыне, і на Глыбоччыне, ды і на ўсіх паўночна-заходніх абсягах Беларусі.

Ілава сустрэла нас адметнай шыльдай і будынкам невяразнага ў сваіх архітэктурных формах Дома культуры. Уздоўж галоўнай вуліцы выцягнуўся ладны сквер, у якім мы, ведаючы традыцыі, спадзяваліся ўбачыць помнік землякам або вызваліцелям. Аднак нас чакала неспадзяванка: сярод дрэваў узвышаліся скульптура Маці Божай Фацімскай і вялікі крыж, стаялі два шэрагі лавак. Уся гэтая

Статуя Маці Божай Фацімскай

не пусцілі, ды мы і не імкнуліся. А вось у фірмовай краме змаглі агледзець багаты выбар пладова-ягадных напойў, якія іх спажыўцы называюць «чарніла». Убачылі і марачнае віно. У нашай камандзе не было спецыялістаў па спіртапрадукцыі, але даводзілася неаднойчы чуць, што лепшыя гатункі вінаў Ілаўскага завода ніколі не саступаюць па якасці (а то і пераўзыходзяць)

Ігар Пракаповіч, Валянціна Грыбовіч і Галіна Аксючыц

вядомыя замежныя брэндзі. Тутэйшы прадукт натуральны: яблыкі, журавіны, парэчкі ды іншыя дары нашых лясоў і палёў. Прыязная прадавачка вельмі хваліла «Царскі пагребок», «IQ», «Кальвадос», якіх на той момант не было ў продажы. Але спакусіла сімпатычнай бутэлечкай «Ариадны». Набылі, так скажаць, сувенір.

На далей была сустрэча з каталіцкай сталіцай Беларусі, Нацыянальным санктуарыем – Будславам. Адрозна накіраваліся ў

Але толькі бібліятэкай наша сустрэча не абмежавалася. Спадарыня Галіна згадзілася быць экскурсаводам па ваколцах былога мястэчка. З ёю мы наведвалі магілу беларускай патрыёткі, заслужанага дзеяча культуры Беларусі Паўліны Мядзёлкі, былую сядзібу Аскеркаў, парк 1907 года. І будслаўскую святыню – касцёл Ушэсця Маці Божай, якая ў промнях вечаровага сонца бачылася яшчэ больш велічнай і ўзнёслай...

*Ігар ПРАКАПОВІЧ,
г. Паставы*

Уладзімір Серадзінскі (злева)

Аграгарадок выдаўся пустым, бо ні людзей на вуліцах, ні аўтамабільнага руху амаль не было. Толькі тры мужчыны на прыплюшчавай сажалцы лавілі рыбу і пілі віно.

Далей шлях пралягаў паўз вёскі Гулі, Навасёлкі, Баяры на Старыя Габы. На месцы былой Жосны, што раней была цэнтрам воласці, засталіся толькі паўразбураныя муры і рэшткі сцяны ад капліцы, што ўзвышалася на высокім гарадзішчы.

У Старагабскай школе нас чакаў настаўнік гісторыі, вядомы краязнаўца Мядзельшчыны, загадчык школьнага

Потым спадар Уладзімір прапанаваў наведвацца да вядомай мясцовай майстрыхі Галіны Старавойтавай. Пайшлі і не пашкадавалі. Пакоі гаспадыні можна пераўтвараць у выстаўку: тут вышываныя ручнікі ўпрыгожваюць абразы і люстэркі, на стала – вышыты настольнік, на канапе і сцяне – вышытыя дываны... У аснове кампазіцыяў – кветкі і раслінныя арнаменты.

Майстрыха доўга не хацела нас адпусцаць, паказваючы свой агарод, ураджаі часнаку, які сёлета сабрала, пладоўяя дрэвы, якія сама прышчапляла.

Вышыўка Галіны Старавойтавай

Кармяншчына нарадзіла шмат сыноў, якімі ганарыцца Беларусь. Адным з іх з'яўляецца Пётр Бандарэнка – адмірал з народа.

У 1907 годзе з японскага палону ў сваю вёску Старая Зенькавіна Кармянскай воласці вярнуўся марак Ціхан Бандарэнка. Ён служыў на крэйсеры імператарскага флоту «Вараг». Яго марскія аповеды настолькі натхнілі шасцігадовага сына, што маленькі Пётр цвёрда вырашыў стаць капітанам.

Калі ў 1918 годзе ў мястэчку была створаная валасная камсамольская ячэйка, Пётр адным з першых уступіў у яе шэрагі. Ячэйка дапамагала но-

Беларускі адмірал

вай уладзе ў размеркаванні панскіх земляў паміж сялянамі, агітавала службы ў Чырвонай Арміі. Першы начальнік Кармянскай міліцыі Іван Ілюшчанка адразу заўважыў актыўнага камсамольца Бандарэнку, які ўмеў да ўсіх знайсці падыход, і прапанаваў Пятру стварыць і ўзначаліць моладзевы атрад па барацьбе з бандытызмам і контррэвалюцыяй у мястэчку.

Але неўзабаве юнак адправіўся добраахвотнікам у Дняпроўскую флатылю, а адтуль трапіў на Балтыйскі флот. У 1923 годзе П. Бандарэнка паступіў у Ваенна-марскую палі-

тычную вучэльню імя С.Б. Рашалы, пасля заканчэння ўстановы быў накіраваны на Чарнаморскі флот. Там служыў на крэйсера «Камінтэрн», а потым на падводнай лодцы «Палітрук». У 1930 годзе паступіў у Ваенна-палітычную акадэмію імя М.Г. Талмачова, якое ў той час рыхтавала марскую эліту СССР.

Цёплым вераснёўскім днём 1937 года дзіцячая мара Пятра Ціханавіча здзейснілася – у белай параднай форме брыгаднага ваеннага камісара ён узышоў па трапе флагмана Чарнаморскага флоту лінкора

«Парыжская камуна». Вельмі хутка за добразычлівае і паважлівае стаўленне да матросаў і афіцэраў Пётр Ціханавіч атрымаў мянушку «Баця». У 1939 годзе газета «Звязда» напісала артыкул пра нашага земляка як пра таленавітага вайскоўца, які карыстаўся павагай на флоце. На пасадзе начальніка палітычнага ўпраўлення Пётр Ціханавіч быў накіраваны ў Маскву дэлегатам на XVIII з'езд Камуністычнай партыі.

Не забываў Бандарэнка і пра сваю радзіму, куды прыезджаў кожны адпачынак. Уся вёска прыходзіла ў радасны рух. Працаўнікі райкама, суседзі і проста знаёмыя спяшаліся ўжо з раніцы наведваць паважанага гасця – усе жадалі пагаварыць са знакамітым земляком. Пётр Ціханавіч нікому не адмаўляў. Ён мог доўга і цярпліва выслухоўваць навіны аднавяскоўцаў, а часцяком і скаргі, і з гумарам іх падбадзёрваць.

У гады вайны Бандарэнка браў удзел у абароне Адэсы, Ачакава, больш за восем месяцаў знаходзіўся ў абложаным

фашысцкімі войскамі Севастопалі, потым кіраваў Волжскай ваеннай флатыліяй. У час вайны атрымаў званне контр-адмірала, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі і іншымі баявымі ўзнагародамі.

Апошні раз Пётр Ціханавіч пабываў на Кармяншчыне ў жнівеньскія дні 1949 года, каб наведаць маці. Прыляцеў на старэнькім «Дугласе», што прызямліўся на былым ваенным аэрадроме непадалёк вёскі Сямёнаўка. Гэты візіт рэзка адрозніваўся ад папярэдніх – контр-адмірал мала ўсміхаўся, быў задумлены, маўклівы. Праз некалькі дзён самалёт узляцеў і, узяўшы курс на Севастопаль, знік у шэрых хмарах. Ніхто не ведаў, што яны бачылі свайго земляка апошні раз...

Савецкая гісторыя сарамліва маўчала пра трагічны канец легендарнага беларускага адмірала: 29 верасня ён быў незаконна арыштаваны, абвінавачаны ў «шкодніцкай і падрыўной дзейнасці супраць партыі і Савецкага ўрада». Апошнія свае дні П. Бандарэнка правёў у Суханаўскай турме, куды пасля вайны адпраўлялі многіх вайскоўцаў Чырвонай Арміі. Праз месяц адмірала па прысудзе Вярхоўнага суда СССР расстралялі. Цела крэміраванае ў Данскім манастыры; месца пахавання – Новыя Данскія могілкі. У 1954 годзе П. Бандарэнка быў рэабілітаваны.

*Юген СЕМЯНКО,
навуковы супрацоўнік
Кармянскага раённага
метарыяльнага музея
П.М. Лепяшынскага*

Бандарэнка (трэці злева) на лінкоры «Парыжская камуна», 1938 г. (Фота з архіваў музея)

Ва ўсе часы ў кожнай краіне знаходзіліся людзі, для якіх мэтай жыцця было пакаранне новых вяршыняў – ва ўсіх сэнсах гэтага слова. 195 гадоў таму была адкрытая Антарктыда – апошні кантынент нашай планеты, які і сёння прываблівае вялікую колькасць даследчыкаў і турыстаў з розных куткоў планеты.

За амаль двухсотгадовую гісторыю вывучэння гэтага мацерыка знайшлося нямала аховочых пакарыць яго. Былі сярод іх і палачане, якія ў 1970 – 1980-я гг. прымалі ўдзел у Савецкіх антарктычных экспедыцыях (САЭ) па вывучэнні самага халоднага кантынента Зямлі. Менавіта ім, бяспечным палярнікам, і прысвечаная выстаўка «Сярод льдоў Шостага кантынента (палачане – удзельнікі экспедыцыі ў Антарктыку)», адкрыццё якой адбылося 16 снежня 2015 г. у Краязнаўчым музеі ў Полацку. Час правядзення выстаўкі быў

абраны не выпадкова: пачыналася зіма – самая халодная пара года, наперадзе былі святы і школьныя канікулы, якія можна з карысцю правесці ў музеі.

Са школьнай праграмы вядома, што ў 1820 г. руская экспедыцыя пад кіраўніцтвам Ф. Белінгаўзена і М. Лазарэва на шлюпах «Восток» і «Мірны» пад час кругасветнага плавання адкрыла Паўднёвы палярны мацерык. Да пачатку XX ст. на новую зямлю высадзіліся англійская, шатландская, шведская, французская, нямецкая экспедыцыі. На карце Антарктыды з'явіліся назвы земляў, бухтаў, гор і нават вулканаў.

Першая савецкая антарктычная станцыя была адкрытая 13 лютага 1956 г. Назву «Мірны» яна атрымала ў гонар аднаго са шлюпаў першай рускай экспедыцыі. У наступныя гады было адкрыта яшчэ 7 нашых станцыяў, якія дзейнічалі круглы год: «Маладзёжная», «Усход»,

Палачане ў

«Новалазараўская», «Белінгаўзен», «Ленінградская», «Прагрэс» і «Руская». Гэта дазволіла атрымліваць інфармацыю амаль з усяго кантынента. Такую інфраструктуру ў Антарктыцы меў на той час толькі Савецкі Саюз. У 1980-я гг. зімовачны склад САЭ дасягаў 320 чалавек, а сезонны – 350 чалавек. Сярод іх былі і палачане: А. Міхайлаў (24-я САЭ), У. Шумейка (29-я САЭ), А. Дуплянкоў (31-я САЭ), А. Гінтуфт і А. Барун (32-я САЭ).

Вучоныя даўно зразумелі, што Антарктыда ўяўляе вялікую цікавасць для розных галінаў навукі: метэаралогіі, геафізікі, астраноміі, біялогіі, астрафізікі, гляцыялогіі і інш. Інжынер-аэрафотагеадэзіст Уладзімір Шумейка,

які працаваў на палярнай станцыі «Ленінградская», займаўся метэаралагічнымі даследаваннямі. Яго прафесія спатрэбілася Уладзіміру Афанасевічу не толькі ў палярнай экспедыцыі, але і ў звычайным жыцці. Цяпер ён працуе асістэнтам кафедры геадэзіі Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Аляксандр Гінтуфт, які працаваў у абсерваторыі на палярнай станцыі «Мірны», сёння з'яўляецца начальнікам землеўпарадкавальнай і геадэзічнай службы Полацкага райвыканкама.

У 2006 г. Беларусь далучылася да Дамовы аб Антарктыцы, падпісанай шэрагам краінаў яшчэ ў 1956 г., і атрымала магчымасць даследаваць самы малады з адкрытых мацерыкоў

А. Гінтуфт (злева)

Удзельнікі 32-й САЭ побач з калоніяй імператарскіх пінгвінаў

У тэатры «Зьніч»

3 лютага маленькіх глядачоў чакае лялечны монаспектакль па п'есе Лявона Мікіты «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона» ў выкананні Леаніда Сідарэвіча. Што застаецца рабіць кату Сафрону, калі злая Мачыха выгнала яго з хаты? Выйсце адно: ісці ў белы свет шчасця шукаць. І добра, што ёсць у ката сябры – пеўнік Андрон, котка Нюся, верабейка Ерамей, і не толькі яны.

Увечары 4 лютага для дарослых будзе ісці музычна-паэтычны спектакль «**У краіне светлай, дзе я ўміраю...**» паводле самых вядомых твораў Максіма Багдановіча. Але ў спектаклі паэт паўстае невядомым нам...

Аўтары інсцэніроўкі – Вячаслаў Статкевіч і Аляксандр Шундрык, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. Выканаўца – В. Статкевіч, музычнае суправаджэнне Сяргея Сарокіна (гітара).

8 лютага на сцэне – лялечная пастаноўка «**Граф Глінскі-Папялінскі**» паводле п'есы Артура Вольскага. Аўтар сцэнічнай версіі і выканаўца – Вячаслаў Шакалідо. Пад час спектакля дзесяць распадаюцца незвычайную прыгодніцкую гісторыю, што адбылася з двума сябрамі – хлопцам Марцінам і катом Максімам.

Граф Глінскі-Папялінскі

Тым жа вечарам заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлетаў выйдзе на сцэну ў монаспектаклі «**Нобіль – Барвяны Уладар**» паводле аповесці Уладзіміра Караткевіча «Сівая легенда». З пачатку XVII стагоддзя, складанага часу ў гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, да глядачоў будзе прамаўляць наёмны ваяр швейцарац Конрад Цхакен, які распавядзе сіваю легенду аб нашым народзе.

10 лютага будзе ісці монаспектакль Сяргея Кавалёва паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд «**Маленькі анёлак**». Дзеці даведваюцца пра падарожжы анёлка-апекуна забытых жывёлаў, якога Бог спусціў на зямлю адшукаць самую няшчасную істоту. Выканаўца – Раіса Астразінава, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

У той жа вечар аб сутнасці любові словамі Анатоля Вярцінскага «Што значыць зямное шчасце здабыць? Любіць...» будзе разважаць Галіна Дзягілева ў паэтычным монаспектаклі «**Любіць**». Музычнае суправаджэнне зладзяць Кірыл Успенскі і Максім Цэхановіч (гітара).

5 лютага самых удзячных глядачоў чакаюць на дзіцячым монаспектаклі-сустрэчы «**Вясёлая каруселя**» паводле п'есы Артура Вольскага. Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Вечарам 25 лютага ў Малой зале Белдзяржфілармоніі імя Р. Шырмы будзе ісці паэтычны монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю...**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Выканаўца – Мікалай Лявончык, аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмяржыцкай (цымбалы).

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Студзень зямлю студзіць,

ды надзею на вясну грэс

Сёлета, як мы бачым, зіма разгулялася не на жарт. Але разам з надыходам сапраўднага зімовага надвор'я больш стала і пажараў. Супрацоўнікі Міністэрства па надзвычайных сітуацыях нагадваюць, што зіма – такі час, калі трэба асабліва ўважліва выконваць правілы пажарнай бяспекі: не пакідаць без нагляду ацяпляльныя прыборы, печы і каміны, не перагружаць электраправодку, а таксама (зрэшты, як і ў іншыя поры года) не курыць у ложку.

Маразы і снегапады сталі прычынай сур'ёзных пашкоджанняў здароўя і гібелі людзей. Ратавальнікі папярэджаюць, што ад такіх няшчасных выпадкаў ніхто не застрахованы. З-за моцных халадоў павялічылася колькасць пажараў: з пачатку гэтага года ў Беларусі адбылося 316 пажараў, дзе загінулі 66 чалавек, двое з іх – дзеці. У параўнанні з мінулым годам колькасць пажараў павялічылася на 30 %, а гібель людзей – на 50 %. Як правіла, большасць няшчасных выпадкаў адбываецца з-за таго, што людзі не ведаюць правілаў бяспекі або ігнаруюць іх.

Варта сказаць, што тушэнне пажараў нават у звычайных умовах – складаная справа, а ўзімку гэта асабліва няпроста. Двары дамоў, застаўленыя аўтамабілямі, цяпер яшчэ і засыпаныя снегам, з-за чаго пажарным машынам складана пад'ехаць да месца здарэння. Акрамя таго, зімою даводзіцца асабліва ўважліва сачыць за станам пажарных гідрантаў, пастаянна ачышчаць іх ад лёду і снегу.

Зрэшты, халодны студзень для беларусаў не з'яўляецца неспадзяванкай, нездарма і назва ў яго адпаведная, сцюдзёная. Да таго ж, халады і моцныя маразы абяцаюць пагодны год: як прыкмячалі раней, «Калі ў студзені дажджы – добра не ждзь». А са снегам і марозам у студзені мы мусім дачакацца цёплай вясны і спякотнага лета.

Дзяніс ПРЦЬКА,
начальнік ЦРАНС г. Мінска

Фота Алеся САЧАНКІ

АНТАРКТЫЦЫ

Зямлі, які можна выкарыстоўваць для выпрабавання новых айчынных тэхналогій і матэрыялаў. Восенню мінулага года ў Антарктыду выправілася ўжо восьмая беларуская палярная экспедыцыя. Пашыраючы сваю прысутнасць на кантыненте, Беларусь адправіла туды першы модуль спраектаванай нашымі распрацоўшчыкамі антарктычнай станцыі, дзе хутка будуць жыць і працаваць нашыя палярнікі. Гэта дазволіць Беларусі атрымаць статус кансультацыйнага боку ў Дамове аб Антарктыцы і ўвайсці ў міжнародны клуб, які праводзіць навуковыя даследаванні на самым халодным кантыненте. Даволі незвычайная тэма выстаўкі прывабіла людзей розных узростаў і

інтарэсаў. Увага прысутных была прыцягнутая да двух ганаровых гасцей, матэрыялы з асабістых архіваў якіх склалі аснову экспазіцыі. А. Гінтуфт шмат сказаў пра суровы клімат Антарктыды і тыя складанасці, фізічныя і псіхалагічныя, з якімі палярнікі сутыкнуліся пад час знаходжання на кантыненте. У. Шумейка пазнаёміў прысутных з тымі навуковымі кірункамі, унёсак у развіццё якіх зрабілі як беларусы, так і палачане ў прыватнасці. Прагучалі таксама імёны іншых жыхароў горада, якія пабывалі ў Антарктыцы ў складзе розных экспедыцыяў.

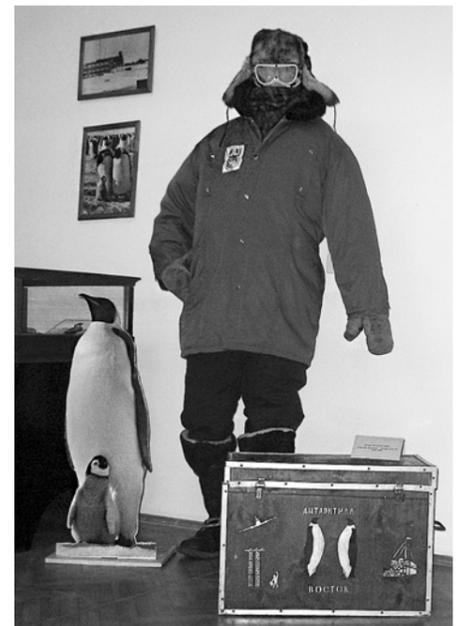
У канцы сустрэчы У. Шумейка выканаў песню, словы якой ён напісаў яшчэ ў 1984 г. на станцыі «Ленінградская», сярод ільдоў Антарктыды. А выканаць «Марш антарктычных палярнікаў», мелодыю якога падхапілі госці мерапрыемства, яму дапамаглі гітарысты з Полацкай дзіцячай школы мастацтваў: педагог Сяргей Захараў і яго выхаванец Аляксей Іваноў.

І запрошаныя госці, і прадстаўленыя на выстаўцы ўнікальныя экспанаты выклікалі непадробную цікавасць ва ўсіх наведнікаў, якія яшчэ доўга не адпускалі палярнікаў – людзей такога рэдкага для Полацка роду заняткаў. Сустрэча, якая працягвалася даўжэй, чым было запланавана, прайшла ў цёплай і сяброўскай атмасферы. Супрацоўнікі музея выказваюць удзячнасць усім, хто паўдзельнічаў у стварэнні выстаўкі і правядзенні імпрэзы.

Славіна ГАЎРЫЛАВА,
вядучы навуковы супрацоўнік
Краязнаўчага музея, філіяла
Нацыянальнага Полацкага гісторыка-
культурнага музея-запаведніка
Фота Юліі СТУДЗЕНКІНАЙ і Ірыны ВОДНЕВАЙ

У. Шумейка (злева) выконвае «Марш антарктычных палярнікаў»

ЛЮТЫ

1 – Баяў Браніслаў Віктаравіч (1936, Расія – 1996), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Зянькевіч Рамуальд Сямёнавіч (1811, Літва – 1868), этнограф, фалькларыст, археолаг, краязнаўца, педагог – 205 гадоў з дня нараджэння.

1 – Куранёў Рыгор Самойлавіч (1921, Украіна – 1985), украінскі паэт, перакладчык, аўтар перакладаў на рускую мову вершаў Максіма Танка, А. Вярцінскага, Г. Бураўкіна, С. Грахоўскага, Р. Барадуліна і інш. – 95 гадоў з дня нараджэння.

1 – Ліўшыц Уладзімір Маісеевіч (1946, Расія), літаратуразнаўца, публіцыст, педагог, гісторык, этнограф – 70 гадоў з дня нараджэння.

1 – Лушчыцкая Інга Іванаўна (1936, Мінск – 2003), фалькларыстка, літаратуразнаўца – 80 гадоў з дня нараджэння.

1 – Пратасеня Іван Міхайлавіч (1931, Слуцкі р-н), мастак-акварэліст, графік – 85 гадоў з дня нараджэння.

1 – Саломка Канстанцін Мацвеевіч (1916, Валожынскі р-н – 1990), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 100 гадоў з дня нараджэння.

2 – Пржыбытка Міхаіл Іванавіч (1906, Мінск – 1973), дзеяч тэатра, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

3 – Пятроў Уладзімір Генадзьевіч (1956, Расія), артыст оперы, народны артыст Беларусі, лаўрэат міжнародных конкурсаў, прэміі Беларускага саюза тэатральных дзеячаў «Крышталёвая Паўлінка» (2015) – 60 гадоў з дня нараджэння.

3 – Сангушка Геранім Уладзіслаў (1611, Аршанскі р-н – 1657), рэлігійны дзеяч ВКЛ – 405 гадоў з дня нараджэння.

4 – Міцкевіч Інэса Мікалаеўна (1931, Мінск), журналіст, заслужаны работнік культуры Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

4 – Радзівіл Ежы (1721 – 1754), дзяржаўны дзеяч ВКЛ – 295 гадоў з дня нараджэння.

4 – Ябланоўскі Юзаф Аляксандр (1711, Польшча – 1777), дзяржаўны дзеяч Рэчы Паспалітай, гісторык, мецэнат – 305 гадоў з дня нараджэння.

5 – Аляксютовіч Мікалай Астапавіч (1921, Пухавіцкі р-н – 1967), вучоны-філосаф, які адзін з першых даў навуковы аналіз светапогляду Ф. Скарыны і ўвёў у навуковы ўжытак творы беларускіх мысліцеляў XVI – XVIII стст., – 95 гадоў з дня нараджэння.

5 – Пашкевіч Валянціна Мікалаеўна (1916, Расія – 2004), педагог і лексікограф,

аўтар падручнікаў па беларускай мове, грамадска-культурны дзеяч беларускай дыяспары ў Канадзе – 100 гадоў з дня нараджэння.

6 – Згіроўскі Антон Антонавіч (1906, Мінск – 1937), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

7 – Гаравая Галіна Аляксандраўна (1941, Расія – 2011), скульптар, якая працавала ў манументальнай, станковай, мемарыяльнай і паркавай скульптуры; яе творы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Траццякоўскай галерэі, прыватных калекцыях Італіі, Францыі, Германіі, Аўстрыі – 75 гадоў з дня нараджэння.

7 – Еўлашоўскі (Еўлашэўскі) Фёдар Міхайлавіч (1546, Ляхавічы – 1619), грамадскі дзеяч, пісьменнік-мемуарыст – 470 гадоў з дня нараджэння.

7 – Зямкевіч Рамуальд Аляксандравіч (1881, Польшча – 1943), бібліяграф, этнограф, гісторык беларускай літаратуры – 135 гадоў з дня нараджэння.

7 – Ляўданскі Уладзімір Аляксандравіч (1911, Чэрвеньскі р-н – 1973), пісьменнік, перакладчык – 105 гадоў з дня нараджэння.

7 – Міцкевіч (Каменская) Марыя Дзмітрыеўна (1891, Ашмяны – 1945), настаўніца, жонка Якуба Коласа, якая была першым чытачом, слухачом, крытыкам твораў свайго мужа, – 125 гадоў з дня нараджэння.

7 – Першы Усебеларускі краязнаўчы з'езд (Мінск; 1926) – 90 гадоў з пачатку правядзення па ініцыятыве Цэнтральнага бюро краязнаўства.

7 – Пола Вера Мікалаеўна (1901, Мінск – 1989), актрыса, народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1952) – 115 гадоў з дня нараджэння.

7 – Фядосік Анатоль Сямёнавіч (1926, Петрыкаўскі р-н – 2005), вучоны-фалькларыст, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 90 гадоў з дня нараджэння.

7 – Ялбжыкоўскі Рамуальд (1876, Польшча – 1955), дзеяч Рымска-Каталіцкай Царквы ў Польшчы, Заходняй Беларусі і Літве – 140 гадоў з дня нараджэння.

8 – Валіцкі Аляксандр (1826, Вільня ці Навагрудак – 1893), польскі літаратар, музычны крытык, удзельнік грамадскага і культурнага руху ў Беларусі – 190 гадоў з дня нараджэння.

8 – Друшчыц (Дружчыц) Васіль Данилавіч (1886, Бярозаўскі р-н – 1937), вучоны-гісторык, даследчык гісторыі Беларусі эпохі феадалізму, гісторыі беларускага кнігадрукавання, правадзейны член Інстытута беларускай культуры, педагог – 130 гадоў з дня нараджэння.

Да Таццянінага дня і Сусветнага дня снегу

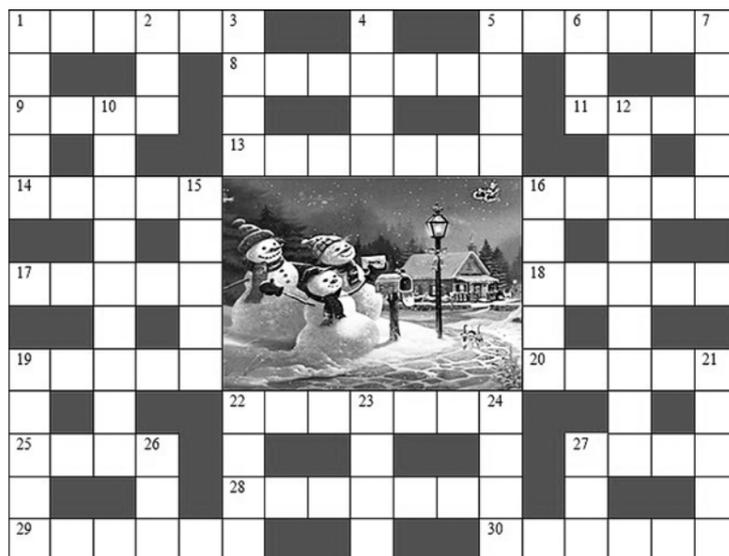
Уздоўж

1. Абслугоўванне насельніцтва. **5.** ... без розуму – што ліхтар без свечкі (прык.). **8.** Курыца, якая нясе яйкі (разм.). **9.** Нізкая шырокая канапа. **11.** ... – то дар багоў (прык.). **13.** Ласкавы зварот да жанчыны (разм.). **14.** Той, хто кіруе запрэжкай. **16.** Высакародны чалавек (перан.). **17.** «Як у небе ... // Снег вакол іскрыцца. // Эх, на санках з горкі // Хораша спусціцца». З верша Н. Усцінавай «Мне купілі санкі». **18.** Адзнака аб праходжанні правяральных іспытаў у вышэйшай навуковай установе. **19.** Сытае ... да навукі глуха (прык.). **20.** Маленькі мяч. **22.** Спартыўныя спаборніцтвы, у якіх лыжная гонка спалучаецца са стральбой з вінтоўкі. **25.** «... шэры, // ... зух // Да зімы пашыў кажух». З верша Р. Барадуліна «Як звяры зіму сустракаюць». **27.** Грамадская арганізацыя, аб'яднанне. **28.** У забабонных уяўленнях магічныя словы, якія маюць лекавую сілу. **29.** Камок, злеплены са снегу. **30.** Вучонаму ўсюды ... (прык.).

Упоперак

1. Перыяд здачы экзаменаў студэнтамі. **2.** Калектыў музыкантаў (абрэв.). **3.** Калі на Таццяну (25 студзеня) ідзе ... – лета будзе дажджлівае (прыкм.). **4.** Скачок у фігурным катанні. **5.** Палярная нырцовая качка. **6.** Навука ў ... не вядзе, а з ... выводзіць (прык.). **7.** Дзікі горны баран. **10.** Міжнародная ... лыжнага спорту; арганізацыя, па ініцыятыве якой быў устаноўлены Сусветны дзень снегу, які сёлета адзначаецца 24 студзеня. **12.** Невялікая мятла. Некалі на Таццянін дзень дзяўчаты шылі ... з ануцак і пер'я; лічылася, што калі дзяўчына паставіць ... ў кут у хаце хлопца, дык ён з ёю ажэніцца. **15.** ... – мост у свет ведаў (прык.). **16.** ... без кнігі, што птушка без крылаў (прык.). **19.** Тое, што і база. **21.** Зіма, як ...: сваё возьме (прык.). **22.** Адклады на дне вадаёмаў. **23.** Вялікая сетка для лоўлі рыбы. **24.** Поўнач, паўночны вецер. **26.** Рэмень, трос, які служыць сродкам перадачы цяглавай сілы. **27.** Харчовы прадукт.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НОРМА ЛІТАРАТУРНАЯ (заканчэнне артыкула). Выпрацоўцы асноўных правапісных, граматычных, лексічных і арфаэпічных нормаў садзейнічала пашырэнне функцыяў беларускай мовы, яе актыўнае выкарыстанне ў публіцыстыцы, навуковых стылях, у навукова-педагагічных выданнях і дзелавых паперах; а таксама літаратурная дзейнасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цёткі, М. Гарэцкага, Змітрака Бядулі, Цішкі Гартнага і інш. Пасля рэвалюцыі 1917 г. і стварэння БССР пачалася навукова абгрунтаваная праца над упарадкаваннем нормаў літаратурнай мовы, распрацоўка і нармалізацыя навуковай тэрміналогіі. У

1920-я гг. значная праца была праведзеная Навукова-тэрміналагічнай і Арфаграфічна-тэрміналагічнай камісіямі Інбелкульту. Выпрацоўцы адзіных нормаў садзейнічала шырокае абмеркаванне спрэчных пытанняў у друку (у «Бюлетэні Інстытута беларускай культуры», «Запісках аддзела гуманітарных навук», у часопісе «Плуг», «Адраджэнне»), а таксама рэформы азбукі і правапісу. Значную ролю ва ўстанавленні арфаграфічных і лексічных нормаў адыгралі перакладныя руска-беларускі і беларуска-рускі слоўнікі, «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» ў 5 тамах і яго перавыданні, «Вялікі слоўнік беларускай мовы» Фёдара Піскунова ды інш. выданні.

НОРМА МОЎНАЯ – прынятае ў грамадска-маўленчай практыцы выкарыстанне моўных сродкаў, правілы вымаўлення, словаўжывання і інш. Тэрмін ужываецца для абазначэння нормы літаратурнай (забяспечвае рэгулярнае ўзнаўленне ў вусным і пісьмовым маўленні ўзорнага варыянта мовы), а таксама для абазначэння рэальнага, дастаткова аднастайнага выкарыстання моўных сродкаў (мовы пэўных дыялектаў, моўнай нормы пісьменніка). У гэтых выпадках нормы моўныя нельга блытаць з агульнамоўнай правільнасцю і ўзорнасцю. Пісьменніцкія, тэатральныя, чытальніцкія, дыялектныя і інш. нормы ўплываюць на фарманне літаратурнай нормы. Моўная норма пісьменніка складае істотны момант у характарыстыцы яго індывідуальнага аўтарскага стылю.

НОТАДРУКАВАННЕ – паліграфічнае размнажэнне нотных (музычных) тэкстаў.

Вядомае з 2-й пал. XV ст. У першых друкаваных царкоўных кнігах тэкст песнапенняў набіралі, а ноты ўпісвалі ад рукі («Ляцінскі псалтыр», 1457, Майнц). Пазней друкавалі і нотныя лініі, упісвалі толькі самі ноты (мяркуюць, што зрэдку іх штампавалі). Часам друкавалі толькі ноты з тэкстам, а лініі працэрчвалі ад рукі («Збор напеваў на Магніфікат», 1473, Эслінген). Так друкаваліся творы, запісаныя харальнай (зрэдку і неўменнай) натацыяй. Упершыню нотныя шрыфты з квадратнымі нотамаі для харальнай натацыі, дзе ноты друкавалі чорным колерам на чырвоных лініях, увёў У. Хан («Рымская мяса», 1476, Рым). Адным са спосабаў нотадрукавання была гравіроўка на дрэве (ксілаграфія), пры якой нотныя прыклады як своеасаблівыя ілюстрацыі вырабляліся ў выглядзе гравюраў па прынцыпе высокага друку.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)